

SKOLEN HAR BRUG FOR REFLEKTERENDE PRAKTIKERE

Hvordan styrker vi forbindelsen mellem teori og praksis på læreruddannelsen, så den nyuddannede lærer undgår praksischok? Asterisk har talt med to DPU-forskere om, hvordan lærerstuderende kan øve sig på at være reflekterende praktikere, der formår at bruge teoretisk viden til at kvalificere praksis. Det vil styrke deres faglige profil og stille dem stærkere i mødet med en uforudsigelig skolevirkelighed.

Der har været lige lovlig meget uro i 3.B på det sidste. Læreren Ditte har lidt svært ved at holde styr på en gruppe drenge, der råber op og forstyrrer hendes undervisning. Som nyuddannet lærer har hun ingen erfaring at trække på. Men hun læser op på teorier om både relationskompetence og klasseledelse og forstår, hvad der er på spil mellem drengene – og mellem hende som lærer og de elever, der forstyrrer. Det handler blandt andet om at sikre, at alle elever er del af klassefællesskabet – både socialt og fagligt. Teorien hjælper hende til at organisere klassen anderledes ved at opdele eleverne i grupper, hvor de forstyrrende elever bliver adskilt og indgår i nye konstellationer. Hun bruger også teorierne i sine andre fag, og det hjælper hende blandt andet til at fremstå mere sikker og autoritativ som lærer, i og med hun får kontrol over de dynamikker, der udspiller sig i undervisningen, og som potentielt forstyrrer. Teorien har hjulpet hende med at oparbejde en praksiserfaring, og

de to ting i samspil kan kvalificere hendes praksis. Efterfølgende reflekterer hun over, hvad der gik godt, og hvad hun skal justere i sin måde at gribe udfordringerne an på.

Ditte er en reflekterende praktiker i aktion, der lige som de fleste andre lærere prøver at leve op til det ideal, som Donald A. Schön skitserer i sin bog fra 1983 *Den reflekterende praktiker*, der siden den udkom, har været en del af pensumlisten på de pædagogiske professionsuddannelser og på sygeplejerskeuddannelsen.

“Da bogen udkom, var den revolutionerende for professionernes blik på sig selv. I dag har den ikke den samme gennemslagskraft som tidligere. Men vi har absolut stadig brug for den reflekterende praktiker,” siger professor Per Fibæk Laursen fra DPU, Aarhus Universitet, der i mange år har forsket i koblingen mellem teori og praksis i lærerfaget og på uddannelsen.

»Det er svært at forestille sig, at man kan blive bedre til praksis gennem mere teori. Men det kan man!«

Hans Dorf

Ser vi specifikt på lærerprofessionen, så tyder meget på, at lærerne – og ikke mindst lærerstuderende – har vanskeligt ved at leve op til idealet. Det er der i og for sig ikke noget at sige til, for det kræver nærmest en ‘ud-af-kroppen-oplevelse’ for læreren, der skal stille sig uden for sin praksis og reflektere over den.

“Det er svært at være en reflekterende praktiker, og på læreruddannelsen har man undervurderet, hvor svært det er. De studerende har jo ikke anden praksis end deres praktikophold at trække på, når de skal øve sig i at blive reflekterende praktikere,” siger Per Fibæk Laursen.

To niveauer af refleksion

I sin bog opererer Schön med to typer refleksion, der på forskellige niveauer kan koble teori og praksis sammen. Han skelner mellem refleksion i praksis, hvilket indebærer, at man som praktiker skal være opmærksom på andres respons. Det er ifølge Per Fibæk Laursen ikke så svært, men noget man som oftest udvikler med erfaringen. Anderledes forholder det sig, hvis man bevæger sig op på det andet refleksionsniveau, som Schön kalder refleksion over praksis.

“Her ser man på sig selv udefra. Og stiller spørgsmålet: ‘Greb jeg det hensigtsmæssigt an? Hvad kunne jeg have gjort anderledes?’ Det kommer ikke af sig selv med erfaringen. Og det er krævende og svært at gøre alene. Men i samspil med andre kan man bedre få øje på, om man kunne have gjort det anderledes,” siger Per Fibæk Laursen.

Han fortæller, at man på mange skoler i dag forsøger sig med reflekterende teams – såkaldte professionelle læringsfællesskaber. Teamet mødes fx hver anden uge og giver feedback efter at have overværet hinandens undervisning. Men det er ikke lige nemt for alle, forklarer Per Fibæk Laursen.

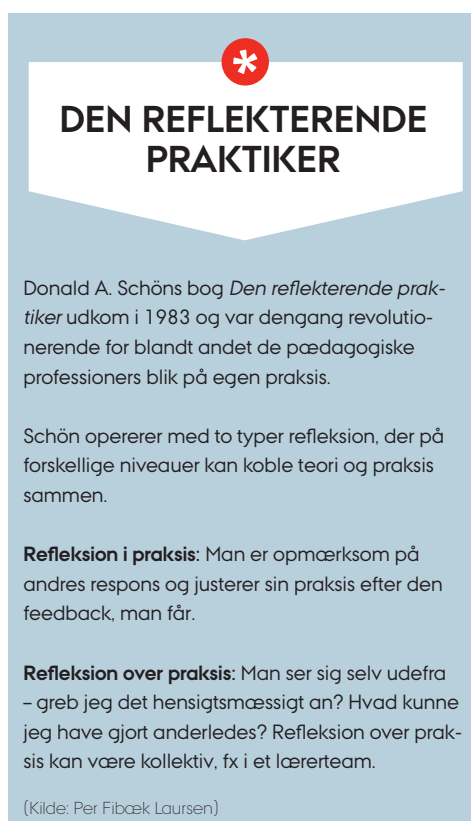
“Det kan være ubekvemt og sågar angstprovokerende at have en nær kollega med i sin undervisning, ligesom det kan være følsomt at give kritisk feedback til en kollega eller til en lærer, der er mere erfaren end en selv. Derfor benytter flere skoler sig af konsulenter fra professionshøjskolerne. Det er en fordel med en vis fremmedhed hos observatøren, der uden forudgående kendskab bedre kan undre sig over den praksis og de rutiner og vaner, hun ser med et udefrakommende blik,” siger han og tilføjer, at den største bremseklods er tiden, som er en knap ressource for lærerne i dag.

Det kræver nemlig tid at være en reflekterende praktiker. Man skal stoppe op, kigge på sin praksis, justere og prøve på ny. Men tiden er ifølge Per Fibæk Laursen godt brugt. For det handler om noget helt essentielt i lærergerningen, som ganske enkelt styrker lærernes position, argumenterer han.

“Schön leverer en metode til at trække teori ind i praksis og skabe vekselvirkning mellem teori og praksis. Hvis du fx er dansklærer og har elever, der har svært ved at knække læsekoden, så skal du trække på teori om læsedidaktik, men måske også på pædagogisk teori om børn i udsatte positioner eller om tosprogede børn. Det er situationen, der afgør, hvilke teorier der skal i spil. Mestret man refleksion på det niveau, så står man som lærer stærkt i mødet med elever og forældre,”

»Vidensgrundlaget i den danske læreruddannelse sigter ikke mod, at de studerende skal tænke videnskabeligt i relation til deres praksis, men at de skal blive i stand til at handle ud fra direktiver, der henviser til videnskab.«

Hans Dorf

DEN REFLEKTERENDE PRAKTIKER

Donald A. Schöns bog *Den reflekterende praktiker* udkom i 1983 og var dengang revolutionerende for blandt andet de pædagogiske professioners blik på egen praksis.

Schön opererer med to typer refleksion, der på forskellige niveauer kan koble teori og praksis sammen.

Refleksion i praksis: Man er opmærksom på andres respons og justerer sin praksis efter den feedback, man får.

Refleksion over praksis: Man ser sig selv udefra – greb jeg det hensigtsmæssigt an? Hvad kunne jeg have gjort anderledes? Refleksion over praksis kan være kollektiv, fx i et lærerteam.

(Kilde: Per Fibæk Laursen)

siger han og tilføjer, at det er helt afgørende, at skoler institutionaliserer den måde at koble teori og praksis sammen på, så det bliver noget, man som lærer bare gør, fordi det er naturligt – måske fordi skoleledelsen går forrest og viser hvordan.

Teori kvalificerer praksis

Når koblingen mellem teori og praksis er så essentiel for lærerprofessionen, så er det selvfølgelig også noget, der skal læres på læ-

reruddannelsen. Med det sker ikke i tilstrækkelig grad, lyder det fra Hans Dorf, der er lektor emeritus ved DPU, Aarhus Universitet. I sin bog *Skolepolitik og undervisningskvalitet i Danmark* fra 2018 analyserer han blandt andet læreruddannelsesreformen fra 2013. Her kommer han også omkring koblingen mellem teori og praksis, der trods reformens ambitioner om det modsatte stadig halter hos de fleste lærerstuderende. Hans analyser er i tråd med de konklusioner, ekspertgruppen, der stod bag evalueringen af 2013-reformen, kom frem til.

“Det har været et gennemgående træk i evalueringer af læreruddannelsen, at koblingen mellem teori og praksis er svær, men der florerer forskellige tolkninger af, hvad teori og praksis betyder for hinanden,” siger Hans Dorf og skitserer tre dominerende fortolkninger blandt fagfolk inden for skoleverdenen:

Den første går på, at teori er det verdensfjerne og praksis det gode. Det afviser han. Den anden går på, at teorien er foreskrivende for det praktiske, men den køber han heller ikke.

“Teori kan sjældent forudse konteksten og situationen, og derfor kan den ikke være foreskrivende. Praksis er episodisk, har mange uforudsigelige hændelser, og der skal fx tages hensyn til en mangfoldig elevsammensætning i klassen,” siger han, og peger i stedet mod en tredje fortolkning:

“Her består teoriens opgave i at kvalificere erfaringen fra praksis, så man kan tænke bedre over praksis. Teorien kan hjælpe til at begribe ‘det endnu ikke erfarede’. Netop fordi den virkelighed, man som lærer møder, er uforudsigelig, skal lærerstuderende blive bedre til at mestre ‘det endnu ikke erfarede’. Og her kan teorien hjælpe. Den kan fremkalde mulige mønstre, som man i princippet kan lægge ned over alle variationerne i praksis,” siger Hans Dorf.

Refleksion uden praksis

Tilbage til lærer Ditte, som vi indledningsvist stiftede bekendtskab med. Hun har ingen praksiserfaring i forhold til at løse den udfordring, hun står over for. Så hvordan skal hun gribe det an? Hun kan enten famle sig frem, spørge kolleger til råds, eller hun kan finde en passende teori at trække på, som kan hjælpe hende til at begribe ‘det endnu ikke erfarede’. Hun vælger det sidste. Samtidig identificerer hun ved hjælp af teorien nogle mønstre i sin praksis, som går igen i andre undervisningssituationer, og som hun vil ændre. Teorien fungerer som en fremkalder-

andre ord være reflekterende praktikere, der mestrer vekselvirkningen mellem praksistræning og øvelse i teoretisk refleksion. Men som uddannelsen ser ud i dag, har den fokus på performancemål, der er rettet direkte mod praksis. Det indebærer klare mål for, hvordan man fx leder undervisningen samt holder klassemøder og forældremøder. Og den orientering understøtter ikke den ønskede udvikling hos de studerende. Tværtimod, lyder det fra Hans Dorf.

“Intentionen med reformen var, at de studerende skulle blive reflekterende praktikere, men der er sket det modsatte. Vidensgrundlaget i den danske læreruddannelse sigter ikke mod, at de studerende skal tænke videnskabeligt i relation til deres praksis, men at de skal blive i stand til at handle ud fra direktiver, der henviser til videnskab. Det er der ikke meget reflekterende praktiker i,” siger han og fortsætter:

“Antagelsen er, at man kan skyde genvej til praksis ved at rette uddannelsen mere mod praksis. Men vi har også brug for teorien. Performancemålene går på, hvad man skal kunne, når man står ude i virkeligheden. Men som lærer skal man have to ben at stå på: Det ene ben er den sansende og undersøgende opmærksomhed; det andet er den teoretiske kundskab, der kan udfordre den praktiske erfaring,” forklarer han.

Han mener, at læreruddannelsen er på afveje, når man nedlægger grundfag som pædagogik og psykologi og lader fag som ‘Almen undervisningskompetence’ og ‘Elevens læring og udvikling’ tage over.

“Så har man sløjftet distancen til praksis, og så bliver det praktikisme uden refleksion. Det er svært at forestille sig, at man kan blive bedre til praksis gennem mere teori. Men det kan man!”

I hans perspektiv skal læreruddannelsen have et mere solidt vidensgrundlag, som de studerende kan bruge til at perspektivere alle de erfaringer og hændelser, som de kommer ud for i praksis under praktikforløb og som færdiguddannede.

“Det vil fremtidssikre uddannelsen bedre i forhold til et samfund, der konstant ændrer sig. Et stærkt vidensfundament klæder samtidig lærerne på til at begrunde deres valg. Det styrker deres autoritet og status blandt forældre og elever, men også politisk vil de stå stærkere,” siger Hans Dorf.

Hult begreb

Også Per Fibæk Laursen mener, at evnen til at forholde sig reflekteret til sine erfaringer fra praksis, er selve kernen i lærergernin-

væske, der får hendes øjne op for, hvordan hun skal justere sin praksis.

Står det til Hans Dorf, skal denne type refleksion læres allerede på uddannelsen. Men hvordan er man en reflekterende praktiker, når man som lærerstuderende ikke har nogen – eller kun meget lidt – praksis at reflektere ud fra? Og i øvrigt kun lige har åbnet lærebøgerne?

“I udgangspunktet har den studerende ingen teori og ingen praksis at reflektere ud fra. Derfor er dialektikken mellem de to domæner vigtig fra starten af studiet, særligt når de studerende kommer i praktik. Jo mere man som praktiker kan tænke over episodiske

hændelser og den tavse viden, man oparbejder, og jo bedre man kan lægge teoretiske perspektiver og mønstre ind over sin praksis, jo mere bevidst om sin lærergerning bliver man,” siger han og peger på, at begrebet Den reflekterende praktiker egentlig er et overbegreb for målet med teori-praksis-kobling.

Fra pædagogik til undervisningskompetence

I evalueringen af læreruddannelsen (2018) står der: “De kommende folkeskolelærere skal være i stand til at integrere træning af lærerkompetencer og øvelse i at forholde sig analytisk og udviklende til egen praksis” (Ekspertgruppen, 2018). De skal med

gen. Samtidig påpeger han, at begrebet Den reflekterende praktiker nemt kan forekomme at være uden substans – særligt for de studerende på læreruddannelsen.

“På sin vis er Schöns begreb om den reflekterende praktiker hult. Det giver ingen håndfaste løfter eller retningsanvisninger. Det er noget internaliseret og usynligt. Og det er også begrebets svaghed. Den reflekterende praktiker giver ingen svar – slet ikke til de studerende på læreruddannelsen, der er usikre på, hvordan de skal gribe praksis an. Og det er nok derfor, de har svært ved at tage idealet til sig. De søger noget mere substantielt og handlingsanvisende,” siger han.

For tiden gør en række tydeligt prædefinerede undervisningskoncepter og læringsplatforme deres indtog i skolerne, og skoleledere såvel som lærere tager dem i høj grad til sig. Nogle gange for ureflekteret, pointerer Per Fibæk Laursen.

“Den reflekterende praktiker som metode er en god modvægt til disse koncepter. Også i forhold til de digitale læremidler kan den reflekterende tilgang hjælpe lærerne, så de bruger dem mere kritisk og selvstændigt. Schön ville sige, at man skal gøre sig erfaringer med disse koncepter og læremidler og tilpasse undervisningen derefter,” siger Per Fibæk Laursen.

Men fremfor at være pensum på læreruddannelsen mener han, at det ville give mere mening at arbejde med teori/praksis-refleksion på efteruddannelserne, netop fordi det kræver erfaring fra praksis at være en reflekterende praktiker. Ellers bliver det indholdsløst.

Kig til Finland

Hans Dorf ser lidt anderledes på det. Når han kigger på den finske læreruddannelse, står det klart for ham, at finnerne har fundet en måde at forene teori og praksis på. Her samarbejder praktikvejledere, undervisere på læreruddannelsen, lærere på skolen og de lærerstuderende om at skabe en dialektik mellem teori og praksis på basis af et fælles fagligt sprog og vidensgrundlag, da alle involverede har – eller er på vej til at få – samme kandidatuddannelse. Det sker gennem hyppige møder og fælles refleksion.

“De finske lærerstuderende er i væsentlig højere grad end de danske involveret i forsknings- og udviklingsprojekter i relation til praksis, og det afspejler sig i, at de ikke får nær det samme praksisshok, når de starter som nyuddannede lærere. På den måde overvinder de usikkerhed og tør være eksperimenterende og mindre mekaniske.

»Den reflekterende praktiker giver ingen svar – slet ikke til de studerende på læreruddannelsen, der er usikre på, hvordan de skal gribe praksis an.«

Per Fibæk Laursen

Det betyder, at de finske dimittender er klædt meget bedre på til at møde praksis. Der er ikke mere praktik i den finske læreruddannelse, men der er bedre integration af teori og praksis,” siger han.

Akademisk læreruddannelse

Grundlæggende er relationen mellem teori og praksis netop det, der definerer, hvilken type uddannelse læreruddannelsen skal være, mener Hans Dorf.

“Læreruddannelsen skal hverken være en *læringleuddannelse*, hvor hævdunden praksis overskygger ny teoretisk viden. Den skal heller ikke være en *auditorieuddannelse* som gymnasiallæreruddannelsen, hvor praksis først kobles på teorien bagefter. Læreruddannelsen skal være en *laboratorieuddannelse*, som skal veksle mellem teori og praksis, og der skal være en klar forbindelse mellem de to,” siger Hans Dorf

Allerhelst ser han, at læreruddannelsen bliver gjort til en femårig akademisk uddannelse, ligesom den er i Finland. Både Norge

og Island er tilsvarende ved at omdanne deres læreruddannelser til femårige akademiske uddannelser.

“Når man som i Danmark har svært ved at rekruttere studerende til læreruddannelsen, så bliver det desto vigtigere, at uddannelsen tilbyder en identificerbar og kvalificeret kundskabsbasis, så de studerende får farten af, hvad det vil sige at være en reflekterende praktiker og ikke bare en praktiker. Jo mere synlig pædagogikken er, jo bedre. Hvis man vil skabe bedre vilkår for Den reflekterende praktiker, der kan gøre sanselige erfaringer, tænke kvalificeret over dem og eksperimenter, så må man udvikle bedre redskaber, som kan understøtte den proces. Især for ‘teorifremmede’ studerende er det væsentligt, at lærerarbejdets videnskabelige vidensgrundlag tydeliggøres,” påpeger Hans Dorf og gør opmærksom på, at læreruddannelsen har en dobbelt pukkel – nogle studerende synes, det er for krævende, andre synes, det er for let. Den sidste gruppe er sultne efter mere teori.

“En tydeliggørelse af uddannelsens teoretiske og empiriske vidensgrundlag kan måske vende den uheldige udvikling, hvor for mange falder fra på grund af den ene eller den anden ‘pukkel’. Når de studerende kender til rammerne, inden de starter, mindsker risikoen for frafald. Hvis den faglige profil bliver tydeligere, så tror jeg også, at man kan skabe mere prestige omkring uddannelsen. Det handler blandt andet om, at både lærerstuderende og færdiguddannede lærere skal kunne redegøre for, hvad deres faglighed består i.” ■

Lyt til denne artikel: dpu.au.dk/podcast

Læs mere:

Per Fibæk Laursen: Teori og praksis. I Laursen og Kristensen: Pædagogikhåndbogen. Otte tilgange til pædagogik. København: Hans Reitzels Forlag, 2016.
Hans Dorf: Skolepolitik og undervisningskvalitet i Danmark, Aarhus Universitetsforlag, 2018

HANS DORF er lektor emeritus i Pædagogisk sociologi ved DPU, Aarhus Universitet. Hans forskning har centreret sig om folkeskole og læreruddannelse. Han er forfatter til en række bøger om netop de emner.

PER FIBÆK LAURSEN er professor ved DPU, Aarhus Universitet. Han forsker i folkeskolen, didaktik og lærerprofessionen og har skrevet en række bøger om de emner. Han underviser på Kandidatuddannelsen i generel pædagogik.